

S P E R R E F R I S T
tirsdag 27/4.71 kl. 09.20

TRYGVE BRATTELI

Foredrag i

Landsorganisasjonens representantskap

tirsdag 27. april 1971 kl. 09.00.

Etter fem og et halvt års avbrudd har Arbeiderpartiet igjen dannet regjering. Det umiddelbare forspillet til dette foregikk i store deler åpent for hele folket. Riktig nok er viktige ledd holdt hemmelige - og vil bli holdt hemmelige. Ingen av de borgerlige partiene er interessert i å legge alle kort på bordet.

Likevel er enkelte trekk helt klare. Det viktigste er at koalisjonsregjeringen falt for egen hånd. I de kritiske dager foregikk det meste av koalisjonspartienes virksomhet i Stortingets hus. Men Stortinget holdt ikke møter. Og Arbeiderpartiet stod stort sett utenfor den prosess som førte til koalisjonsregjeringens oppløsning og fall. Først da den dypt sårede og vonbrotne Kjell Bondevik hadde vært på Slottet og meldt at han ga opp å danne en nye fireparti-regjering, kom Arbeiderpartiet for alvor inn i bildet.

Det mest uventede ved regjeringskrisen var likevel bare tidspunktet. Lange tider i forveien kunne en observere de tendenser som bar mot oppløsningen. Fra tidlig i fjor høst var det vel kjent at det var utbredte ønsker i de borgerlige partier om å få en annen regjering. Av flere grunner var det vanskelig for dem å realisere dette. En grunn var at ikke noen av de fire partier var rede til å sette prosessen i gang. En annen viktig grunn var at mange innenfor de borgerlige partier hadde to ønsker: de ville bli kvitt Statsministeren og dermed regjeringen Borten, og samtidig ville de fortsette en borgerlig koalisjonsregjering. Det var dette dobbelte spill som tilspisset seg fra den såkalte lekasjesaken og til Bondeviks tunge gang til Slottet.

Etter inngående diskusjoner tidligere hadde Arbeiderpartiet imøtesett at en slik situasjon kunne oppstå. Alle var klar over de problemer som knytter seg til å ha regjering uten flertall i Stortinget. Like klart var det ikke noen oppgave for Arbeiderpartiet å verne om en borgerlig fireparti-regjering. Med koalisjonens oppløsning bortfalt muligheten for en flertallsregjering i det nåværende Storting. Ethvert annet regjeringsalternativ ville da ha et parlamentarisk svakere grunnlag enn den som nå er dannet av Arbeiderpartiet. Vårt parti ble kalt til jobben og vi har tatt den på oss. Det er vårt ansvar i enhver situasjon å gjøre den best mulige innsats for de store folkegrupper som har gitt Arbeiderpartiet dets bredde og styrke.

I de dramatiske dager var det nødvendig med en intens møtevirksomhet i partiets organer og i nær kontakt med fagorganisasjonen. Jeg er glad for å kunne si at det rådde bred samstemmighet om alle spørsmål. Det gjaldt partiets holdning under regjeringskrisen, godtakelsen av regjeringsoppdraget, prinsippene for sammensetningen av en ny regjering, personvalgene til Regjeringen og utformingen av Regjeringens erklæring.

Da den nye regjeringen var utnevnt og trådte sammen, stod det klart at den med en gang måtte gi seg i kast med tre store saksområder.

Det ene var forhandlingene med Det europeiske fellesskapet. Det andre var oljesaken. Og det tredje var de økonomiske spørsmål som direkte hang sammen med de i 1970 avtalte indeksreguleringer våren 1971.

Etter enstemmig tilråding fra den daværende koalisjonens regjering, ønsket Arbeiderpartiet å løse opp et kabinett

skulle forhandle på grunnlag av søknad om medlemskap i Det europeiske fellesskap på grunnlag av artikkel 237 i Romatraktaten. Vedtaket i Stortinget ble gjort med 132 mot 17 stemmer.

På vegne av en enstemmig regjering ga daværende utenriksminister Stray en erklæring på ministermøtet i Brüssel 22. september 1970. I denne erklæring heter det blant annet at som søkerland aksepterer Norge Romatraktaten og dens målsetting, herunder den politiske målsetting slik denne kommer til uttrykk i traktatens innledning. De spesielle norske problemer ønskes ikke løst ved traktatendringer, men innenfor traktatens rammer.

Deretter nevner koalisjonsregjeringens erklæring noen av Norges særproblemer. Så sies det at Norge aksepterer retningslinjene for den fremtidige politikk samt den hovedregel at problemene skal løses i form av overgangstiltak med unntak av de forhandlingsspørsmål Norge har for landbruket.

Etter hvert viste det seg imidlertid at koalisjonsregjeringen var mindre skikket til å føre de forhandlinger den selv hadde foreslått. Arbeidet gikk mer og mer i stå, og den daværende regjering kom ikke i gang med det informasjonsarbeid i saken som var forutsatt.

Den nye regjering har lagt stor vekt på det arbeid som henger sammen med forhandlingene, og forberedelsen av det informasjonsarbeidet som i denne sammenheng er nødvendig i Norge.

Vi legger stor vekt på å stimulere til en bred og saklig debatt i arbeiderbevegelsen om disse spørsmål. Alle er klar over at i koalisjonsregjeringens på dette område passive periode fikk denne sakens behandling en

sterk slagside ute i folket. Det er mange merkelige forestillinger som er søkt markedsført av en ytterst uensartet gruppe av mennesker. - Jeg syns en kan fornemme at en del av de mer hysteriske former for debatt nå er i ferd med å forta seg. Det er et økende krav om fakta, om opplysning, om pålitelig informasjon. Dette krav bør imøtekommes parallelt med at de vedtatte forhandlinger videreføres.

Under denne prosess vil det bli bedre klarlagt hva Norges problemer og interesser er på dette uvante og innfløkte område. Det enkelte menneske og de enkelte grupper vil da også ha anledning til å sette seg ordentlig inn i saken.

De grunnleggende mål Arbeiderpartiet stiller seg er de samme i norsk og i europeisk sammenheng. Disse mål er kjent fra vår politikk og vårt program. Vi mener at alle mennesker har like verd, alle skal ha samme muligheter for utvikling og menneskelig livsutfoldelse. Vi må få et samfunn, der alle får langt større frihet til å innrette sitt liv etter egne ønsker og behov, så lenge de ikke skader andre. Vi vil utvikle et reelt demokrati på alle livets områder, alle må få muligheter til å være med å bestemme over de forhold som er av betydning for dem. Vi vil sikre trygghet for den enkelte. Vi vil utvikle et samarbeidssamfunn uten usunn konkurranse mentalitet og statusjag.

Vår politikk i samarbeidet med Europa skal også tjene disse mål. Det vil selvsagt ikke være tale om for Arbeiderpartiet å ofre svake grupper i vårt eget land for abstrakte målsettinger verken her hjemme eller i Europa. I all vår politikk vil vi legge særlig vekt på å vareta interessene til de store folkegruppene, lønns-

takere, jordbrukere og fiskere. På dette grunnlag må Arbeiderpartiet også foreta den endelige vurdering av spørsmålet om medlemskap i et utvidet europeisk fellesskap

Vi står fremdeles midt i en forhandlingsrunde om en utvidelse av Det europeiske fellesskapet. Ikke noe land har ennå sluttført disse forhandlingene. Ennå kan ikke noen vite med sikkerhet hva resultatet av forhandlingene vil bli.

Vi bør fortsette disse forhandlingene i klar forståelse av den store betydning samarbeidet i Vest-Europa vil ha for vår verdensdel, for vårt eget land og for hele den internasjonale utvikling.

Så får tiden vise hva resultatet blir, for andre søkerland og for oss selv. Når forhandlingene er sluttført, kommer tiden for den endelige vurdering og det endelige vedtak. En rådgivende folkeavstemming er forutsatt før Stortinget gjør sitt endelige vedtak.

Funnet av olje på den norske kontinentalsokkelen stiller vårt land overfor viktige og uprøvde oppgaver. Det er av stor betydning at vi fra starten kan utforme en oljepolitikk som på en for landet tilfredsstillende måte kan løse disse oppgavene. Regjeringen legger derfor stor vekt på denne saken, både i det omfattende daglige arbeid saken krever, og i samband med den melding til Stortinget som snart vil bli lagt fram.

Arbeiderpartiet har stilt opp noen grunnleggende siktepunkter for denne politikk. Det er her foreslått som en hovedregel at oljen skal ilandføres i Norge. Staten må fortsatt ha sikker styring av det praktiske arbeid i oljesektoren. Full nasjonal kontroll over

utforskning og utvinning er nødvendig. Nord for 62. breddegrad er det en statsoppgave å foreta utforskning utvinning og utnyttning av oljen. Det bør organiseres et statlig oljeselskap - rent statlig eller med minst 51 % av aksjekapitalen for staten. Norge må også arbeide for å styrke det internasjonale statlige samarbeid i oljesektoren - en rekke land har her liknende problemer som vårt eget.

Inntil for noen måneder siden var det tegn til at oljepolitikken kunne bli et/^{stort}stridsspørsmål i Norge. Etter hvert synes det imidlertid å vise seg muligheter for i hvert fall et stort flertall i Stortinget for en oljepolitikk med de siktepunkter Arbeiderpartiet har gitt uttrykk for. Hvis en slik bredere samling om oljepolitikken viser seg mulig, tror jeg den vil være til stor fordel for landet. Det hører så å si oljeproduksjonen til at den lett trekker på seg både mektige internasjonale konserner, og aktivistiske private kapitalistiske interesser i vårt eget land. For regjering og storting er det bare én ting som kan telle her: oljen på den norske kontinentalsokkelen er en nasjonal tilgang, og oppgaven er den ene å nyttiggjøre den best mulig for hele vårt folk. Og vårt folk er ikke interessert i et kortvarig og profitabelt oljeeventyr - noe i likhet med utryddelsen av hvalen i Antarktis. Vårt land er interessert i en rasjonell og samfunnsmessig forsvarlig utnyttelse av olje- og gassforekomstene. Det er Stortingets og Regjeringens ansvar at så skjer.

Tidspunktet for regjeringsskiftet var ikke gunstig for oss når det gjelder den økonomiske politikken. Dels er grunnlaget for den aktuelle utviklingen i stor

utstrekning bestemt av ting som skjedde i 1970. Dels var hovedtrekkene i den økonomiske politikken for 1971 allerede fastlagt gjennom vedtak av det borgerlige stortingsflertallet. Statsbudsjettet var vedtatt før årsskiftet, nasjonalbudsjettet og kredittpolitikken var i hovedlinjene fastlagt.

Det står imidlertid ikke noe sted skrevet at Arbeiderpartiet skal overta regjeringen på økonomisk gunstige tidspunkter. Den nye regjeringen tiltrådte 17. mars og den var i sitt første møte klar over at vi stod like foran et meget omfattende indeksoppgjør som følge av den uvanlig sterke prisstigning de siste par år. Indeksavtalene for lønnstakere og jordbrukere var avtalt i fjor, og hele situasjonen en følge av det økonomiske pressåret 1970.

Inngåtte avtaler om inntekter - inklusive indeksavtale - verken kan eller vil Regjeringen gjøre noe med. Disse tilleggene er et regnestykke etter avtalene. Regjeringen måtte imidlertid straks ta standpunkt til et par andre spørsmål. Indeksoppgjøret for alle lønnstakere øker lønnsutbetalingene med over 1 milliard kroner. Det er ikke mulig å hindre at det etablerer et ytterligere prispress. Etter drøftelser i Kontaktutvalget er det gjennomført visse modifikasjoner i bestemmelsene om den midlertidige prisstopp. Bedriftene må være i stand til å dekke de økte utbetalinger.

Etter avtalen med bøndene skal de ha et indeksoppgjør med ca. 220 mill. kroner. Regjeringen har ennå ikke tatt standpunkt til formene for dette oppgjøret.

På forhånd var det gitt tilsagn til trygdede og pensjonister om at de skulle få et tillegg samtidig med

lønnstakernes oppgjør. De trygdedes tillegg blir fra 1. mai. Også dette tillegg må betales. Her er det samtidig avklaret at koalisjonsregjeringen har gitt Stortinget ufullstendige opplysninger om inntektene til folketrygdens fond. Uten endringer ville det bli en inntektssvikt på mer enn en halv milliard kroner. Derfor har Regjeringen samtidig med kompensasjonen til de trygdede måttet foreslå en øking av folketrygdavgiften.

I denne sammenheng har jeg merket meg at enkelte borgerlige aviser er utrettelige i å dokumentere at de er uten enhver kontakt med de stemninger som råer i fagforeningene og på arbeidsplassene. De har ^{igjen} funnet ut at den kjente 15 minutters streiken i fjor høst angivelig var en protest mot en øking av medlemsavgiften til folketrygden med 0.3 prosent. Det er neppe annet å gjøre enn å la disse aviser leve i sin tro, og så sørge for at landet alltid har en regjering med bedre kontakt med lønnstakerne.

Enkelte har også etterlyst et bredt økonomisk-politisk opplegg i samband med indeksreguleringen. Det har Regjeringen ikke tatt sikte på. Som nevnt dreier det seg her om direkte utslag av tidligere avtaler og vedtak. Regjeringen har her begrenset seg til visse skritt som direkte har sammenheng med indeksoppgjøret.

I nær fremtid vil Regjeringen legge fram for Stortinget melding om gjennomføring av nasjonalbudsjettet for 1971. Der vil den økonomiske politikken bli undergitt en mer dyptgående behandling.

Ellers er det naturlig for Regjeringen nå å legge hovedvekten av arbeidet med den økonomiske politikken i forberedelsen av de opplegg som skal legges fram for Stortinget til høsten. Det som alt er vedtatt for 1970

kan stort sett ikke gjøres om igjen. Stortingets sammensetning er den samme som før. Vi må nå se framover og legge hovedvekten på den videre utviklingen.

Her er det svært viktig å få bedre herredømme over økonomien enn den inflasjonsartede utviklingen vi har sett de siste par årene. De har etterlatt en del skjevheter i økonomien, som dessverre neppe kan fjernes ved noe enkelt håndgrep. Vi må finne en arbeidslinje som systematisk fører oss over på tryggere grunn. Det er en forutsetning for at vi videre skal kunne føre en realistisk økonomisk og sosial politikk.

De innebygde skjevheter har flere trekk. Ett av dem er den sterke oppsvulming av alle offentlige budsjett-tall, uten at det har styrket vår evne til å løse vår tids påtrengende felles oppgaver. Dette er en direkte følge av den måten 20 % momsens ble gjennomført, og av det svakt balanserte budsjettet i 1970.

Pressøkonomien i fjor førte til en uvanlig lønns-glidning, med de skjevheter i inntektsutviklingen som følger med den.

Det har utviklet seg en strukturell underbalanse i utenriksøkonomien. Driftsbalansen utenom sjøfart viste i 1960-65 i årlig gjennomsnitt et underskott på 2.850 mill kroner, og i året 1970 var underskottet 6.500 mill. kroner. Denne utviklingen har delvis vært tildekket av de uvanlige skipsfartskonjunkturer, men disse vil ikke vare. Allerede 1971 vil antakelig vise det.

Vi skal alltid glede oss over lave tall for arbeidsløse, men ikke overse det når tallet på ledige plasser er dobbelt så stort som ledighetstallet.

Disse og andra data er uttrykk for mangel på balanse

og utilstrekkelig styring. Det er en hovedoppgave å finne fram til tryggere grunn. Ikke minst er det i vanlige lønnstakeres interesse at så skjer.

Jeg skal ellers ikke her gå nærmere inn på de mange enkeltsaker Regjeringen arbeider med. I dette representantskap kan det likevel være naturlig å nevne to. Den ene er nedsettelsen av pensjonsalderen til 67 år, med adgang til slutte inntil tre år før eller fortsette inntil tre år ut over denne aldersgrense, fra 1. januar 1973. Det gjenstående hovedspørsmål her er nå å klarlegge de økonomiske forutsetninger for denne reform. Dette må nå klarlegges snarest mulig.

Den andre saken gjelder videreføringen av det industrielle demokrati. Den siste komité-innstillingen om dette gir begrenset hjelp, da den åpenbart er ute av takt med den opinionsutvikling som her har funnet sted. Også her håper Regjeringen å få flertall i Stortinget for et tidsmessig forslag.

Grunnlaget for Regjeringens politikk er Arbeiderpartiets program for denne stortingsperioden og Regjeringens erklæring. Programmet er et meget krevende opplegg. Halve perioden var gått da Regjeringen tiltrådte. Vi vil likevel sette alt inn på å gjennomføre programmet så langt de økonomiske og politiske forutsetninger for det kan tilrettelegges.

Regjeringen er klar over at den ikke har flertall i Stortinget. For å løse konkrete og positive oppgaver vil den søke det best mulige samarbeid med Stortinget.

Samtidig er det viktig at vi alle tar sikte på å nytte de nye muligheter for å bygge ut et sterkere politisk og sosialt grunnlag i framtiden. Det er folkets

tilslutning og støtte som her er avgjørende.

Regjeringen vil legge stor vekt på samarbeidet med organisasjonene på alle plan. Det gjelder selvsagt slike organisasjoner som vårt eget parti og lønns takers faglige organisasjoner. Det gjelder vår ungdomsfylking og vår kvinnebevegelse. Men også andre, som fiskernes og småbrukernes organisasjoner. Vi må gjennomføre en organisering, aktivisering og skolering på bredest mulig grunnlag.

Så kan vi gå til kommunevalget i september 1971, valget for "Demokrati i hverdagen". Deretter sikter vi virksomheten inn mot stortingsvalget i 1973. Vi har alle ansvar for å nytte mulighetene til å legge ledelsen av landet stabilt i hendene på en samling til venstre i norsk politikk.